

uspjeha i da nema namjeru kazati ljudima kako živjeti život. Potragu za samoispunjenjem moramo nastaviti sami. Autor samo pokušava upozoriti koliko su neistraženi današnji putovi.

Vitomir Lučić

Anne Fausto-Sterling

MYTHS OF GENDER

Biological Theories About Men and Women

Basic Books, New York, 1992., pp. 310.

Muškarci i žene su različiti, no kako i koliko oduvijek je bila vruća tema i u znanstvenim krugovima. Već stotinapadeset godina pokušava se na "empirijski i objektivan" način dokazati biološko podrijetlo spolne različitosti, pri čemu se, naravno, misli ne na specifične uloge u reprodukciji već na psihičke i fizičke različitosti koje bi trebale objasniti (čitaj: opravdati) postojeću ekonomsku, političku i kulturnu raspodjelu u kojoj su žene inferiorna skupina.

Razdoblje moderne, u kojemu je znanosti pripala čast revalorizirati opće vrijednosti Zapadnoga svijeta te biti vodičem i tumačem u sekulariziranom društvu, okrenulo se biologiji kao novom Katehizmu. Biologija će tako svojim, za javnost najčešće nerazumljivim, jezikom i zamršenim istraživanjima ponuditi svima jasan i prihvatljiv zaključak - genetsko objašnjenje socijalnih nejednakosti. Taj suvremeni mit, surogat priče o Adamovom rebru, zahvaća ne samo odnose među spolovima već i teorije o inferiornosti određenih rasa (Eysenck, Jensen i IQ debata).

U takvom ozračju, knjiga Anne Fausto-Sterling (u daljnjem tekstu - AFS) pravo je osvježanje, jer je rijetki spoj stručnosti na području prirodnih znanosti (Anne je doktorica

biologije) i sociolojske perspektive i imaginacije. Knjiga je napisana na način da se jasno razlikuju podaci od interpretacije. Djelo obuhvaća sva relevantna istraživanja na polju bioloških razlika između spolova od 1974. godine naovamo; u ovome drugom izdanju uključen je i dodatak koji kritički raspravlja o najnovijim istraživanjima mozga. Poglavlja obrađuju sljedeće teme: inteligenciju, menstrualni ciklus i menopauzu, agresivnost i proučavanja mozga. Znanstveni diskurs nije spriječio autoricu u pokušaju demistificiranja biologije izlažući na pristupačan i jednostavan način. Istodobno, sociološki se osvrćući na fenomen spolnih uloga, AFS razmatra osjetljiv odnos znanosti i politike, te u tom smislu neki dijelovi teksta poprimaju gotovo epistemološki karakter.

Stručno biološki dio knjige čini opsežan pregled svih aktualnih teorija koje se tiču muško-ženskih razlika. Nakon prikaza svake od njih, kao i odgovarajućih istraživanja, AFS pristupa kritičkoj analizi vođena pitanjem: Kakvi su dokazi za tu tvrdnju? Slijedi detaljna analiza početnih hipoteza, uvjeta istraživanja, načina povezivanja rezultata u teoriju, te mjesta određene teorije u društvenom kontekstu. Knjiga **Mitovi o spolu** predstavlja, dakle, i koristan popis najnovijih istraživanja na području genetike, endokrinologije i ispitivanja moždane strukture i funkcija (usp. tablicu s pregledom istraživanja spolnih specifičnosti corpus-a callosum-a, spleta živčanih vlakana koji povezuje lijevu i desnu hemisferu mozga, str. 232-7.).

Autorica se zalaže za odustajanje od redukcionističkog pristupa smatrajući da ljudsko biće određuje složeni suodnos biologije i kulture. Stoga granice biološkoga nisu i ne mogu biti točno određene; iz samoga genotipa ne može se predvidjeti kompletan skup osobina koje će organizam imati nakon rođenja. Biologija tek retrogradno, računom vjerojatnosti na temelju fenotipa, zaključuje o genima. Čovjek se ne razvija u "zrakopraznom" prostoru već u simbolički i normativno gusto napučenom prostoru kulture i društva; tek kada utjecaj okoline bude posve jednak za oba spola i poticanje za slobodno izražavanje svih potencijala, moći će se odre-

diti stupanj genetske (a time, dakako, i kulturalne) uvjetovanosti ponašanja.

Na primjeru posve fizičkih aktivnosti, kao što je to npr. bavljenje atletikom, AFS pokazuje koliko sponse kulture mogu biti ograničavajuće ističući pri tome brzinu promjena jednom kada one popuste. Maratonke su od 1955. godine naovamo poboljšale rezultat za 61%, a maratonci za samo 18%. Istraživači Whipp i Ward (University of California Los Angeles) tvrde da bi razlike u maratonu morale nestati do 1998., a u ostalim atletskim disciplinama do godine 2050. AFS dodaje da će razlike, čak i ako ne dođe do potpunog izjednačavanja, ostati vrlo malene.

Podržavajući svoju tezu o sve većem približavanju muško-ženskih sposobnosti, AFS navodi testiranje uspjeha u matematici. Razlika od 0.31 standardne devijacije u prilog muškaraca iz studija do 1973. godine smanjuje se kasnije na 0.14 SD (studije iz 1980-tih). Ti su rezultati potpuno suprotni teorijskim cjelinama u koje ih istraživači nastoje ugurati; tako, primjerice, iz tzv. SAT istraživanja (Spatial Ability Test), koje povezuje s matematičkim sposobnostima, Benbow zaključuje kako će "dječaci imati uspješnije karijere od djevojčica". Pri takvom selektivnom vrednovanju podataka u obzir se ne uzima čak niti to da su djevojčice konstantno uspješnije na testovima verbalnih sposobnosti.

Osim toga, valja naglasiti i često zaboravljenu tvrdnju da su varijacije uvijek značajno veće unutar muške i ženske populacije nego između njihovih prosječnih pripadnika. S epistemološkog stajališta, AFS je vrlo određena: znanost je povezana s politikom i tako će uvijek biti. Kako je znanost vjerojatno najviši autoritet u suvremenom društvu, znanstvenicima je najuputnije otvoreno se deklarirati i odrediti ideološki okvir u kojemu rade, kako bi sebi i drugima olakšali čitanje rezultata.

Autorica se već u uvodu izjašnjava feministkinjom i upućuje na distinkciju između "loše, dobre i feminističke znanosti". *Loša znanost* iskrivljuje podatke ili pak stvara *ad hoc* teorije kako bi zadovoljila konzervativnu javnost i podržala postojeće stanje u društvu.

Stoga je prati otvorena pomoć medija, društvenih i političkih struktura. (Dobar su primjer reakcije vodećih svjetskih novina na preliminarnu rezultate istraživanja o tzv. "homoseksualnom mozgu"; str. 251.)

Dobra znanost, s druge strane, nastoji biti objektivna i valjana. Ona odbacuje svaku ideologiju i tako zatvara oči pred stvarnošću, izbjegava suočavanje s razlozima zbog kojih se *loša znanost* prihvaća i propagira. AFS smatra *lošu znanost* proizvodom dominantnog sustava vrijednosti u kojemu je muškost superiorna. Sva dok taj "monopol na istinu" nije bio srušen, ili barem uzdrman, *loša* je znanost bila jedina. S nastupanjem feminističke teorije taj je čarobni krug razbijen. Feministička je kritika dovela u pitanje predrasude i ponudila novu perspektivu. Bez nje, drži AFS, niti *dobra znanost* ne bi bila moguća. Feministička teorija "čisti" prostor i omogućava razvijanje neovisne misli; istraživačka je budućnost nužno vezana uz *feminističku znanost*, jer - ako ostane usamljena, bez kritičkoteorijske podrške - *dobra* će znanost izgubiti bitku protiv *one loše*.

Da je ta promjena zapadnom svijetu i te kako potrebna, pokazuje i demografski trend: do 2000. godine sadašnja velika manjina - muškarci bijele rase - postat će mala manjina američke populacije. Od 25 milijuna onih koji će se zapošljavati tek će 15% biti muškarci bijele rase. Čak 42% toga novoga radnog kontingenta sačinjavat će žene bijele rase, a ostatak muškarci i žene drugih rasa. Sadašnji obrazovni sustav, koji favorizira muškarca bijele rase, postaje neprimjeren i u moralnom i u praktičnom smislu (str. 265.).

U zaključku kažimo da je knjiga **Mitovi o spolu** obvezatna lektira ne samo za novopokrenute *Ženske studije* već i za sve sociologe koji se bave tematikom spola i obitelji te pitanjima biološkog determinizma i redukcionističke logike. Autorica uspješno dekonstruira pojednostavnjene predodžbe o "vječnim zakonima" prirode koji muškarca i ženu čine "nepremostivo različitim". Anne Fausto-Sterling uvjerljivo pokazuje koliko je znanost "daleko od nevinosti" kada je definiranje spola u zapadnim društvima u pitanju.

Jelena Balabanić